

ВЫКАРЫСТАННЕ ПЕРАКЛАДНЫХ ТЭКСТАЎ ПРЫ НАВУЧАННІ ЗВЯЗНАЙ МОВЕ КІТАЙСКІХ СТУДЭНТАЎ

Беларуская мова як замежная ў якасці спецыяльнасці навучання на працягу апошніх гадоў імкліва распаўсюджваецца ў кітайскіх універсітэтах. Так, з 2017 г. у Цяньцзінскім універсітэце замежных моў пачалося навучанне на ўзроўні бакалаўрыята, з 2018 г. і 2019 г. такая ж спецыяльнасць адкрылася яшчэ ў двух універсітэтах Кітая, і ў 2020 г. адбыўся першы выпуск спецыялістаў-беларусістаў.

Навучанне беларускай мове кітайскіх студэнтаў ладзіцца на аснове агульнапрынятых падыходаў. Засваенне граматычнага ладу мовы і развіццё маўлення ўсведамляюцца як асноўныя задачы навучання беларускай мове як замежнай. Усе існуючыя лінгвадыдактычныя сродкі ў большай ці меншай ступені арыентаваны менавіта на развіццё ў студэнтаў прадуктыўных уменняў пісьмова і вусна выказаць уласныя думкі, разважаць, абгрунтавана карыстацца адпаведнымі моўнымі сродкамі ў розных сферах жыццядзейнасці.

Вопыт паказвае, што на прасунутым этапе навучання беларускай мове варта выкарыстоўваць шырокі лінгвакультуралагічны кантэкст і арыентавацца на актуальныя запыты міжкультурных стасункаў. Таму тэкстацэнтрычны падыход да выкладання бачыцца цалкам абгрунтаваным. Вычлененыя для засваення граматычныя канструкцыі не маюць той сэнсавай напоўненасці, якая абумоўлена іх цеснай сувяззю з іншымі адзінкамі ў тэксце. Як вынік, нельга патлумачыць усёй глыбіні іх логіка-граматычнага ўзаемадзеяння. Гэта азначае, што кожную граматычную адзінку варта разглядаць як патэнцыяльны ці рэальны структурны кампанент тэксту.

З лінгвістычнага пункту гледжання тэкст усведамляецца як графічна замацаванае або вусна выказанае паведамленне, якое характарызуецца структурнай і сэнсавай завершанасцю. Як лінгвістычны факт ён не тое, што твору, бо замацоўвае толькі яго значэнне і гукавую абалонку, аднак з'яўляецца пачатковым пунктам аналітычных і інтэрпрэтацыйных дзеянняў, якія датычацца твораў як цэласнасці.

“Паколькі тэкст – гэта такое ўтварэнне, дзе знешняя форма абавязкова пераходзіць ва ўнутраную форму, якую складае цэласны вобраз зместу, то гэты пераход з'яўляецца найбольш характэрнай унутранай уласцівасцю тэксту” [2, с. 30]. Семантыка тэксту атаясамліваецца з праграмнай арганізацыяй мыслення, што цалкам адпавядае як інфармацыйнай і прагматычнай аўтарскай устаноўцы, так і прадугледжанаму выніку разумення. Таму філалагічны падыход да вывучэння моўных з'яў і маўленчых актаў прадугледжвае іх разгляд у тэксце ці яго частцы, у сувязі са значэннем і сэнсам.

Тэкст – гэта лінгвістычная, дыдактычная, метадычная і псіхалагічная адзінка. У лінгваметадычнай літаратуры даследчыкі ў той ці іншай меры прытрымліваюцца думкі, што пры вывучэнні тэксту мэтазгодна размяжоўваць яго форму і змест, якія ў сваю чаргу характарызуюцца цэласнасцю і структуранасцю. Тэкст усведамляецца як складаная макраадзінка, утвораная з шэрагу кампанентаў – лагічных, моўных, маўленчых, экспрэсіўна-эмацыянальных і стылістычных, якую неабходна асэнсоўваць не толькі як знак і значэнне, але і як крыніцу сэнсу.

На ўзроўні ўнутранай формы ажыццяўляецца афармленне адзнак часу і прасторы, вобразнай сістэмы, лексічных і сінтаксічных сродкаў. Эстэтычная

інфармацыя, як слушна заўважае З. І. Тураева, “не аддзяляецца ад матэрыяльнай формы, у якой яна ўвасоблена, і не можа быць перанесена ў другую форму” [3, с. 61]. Іншымі словамі, асэнсоўваючы тэкст як адзінае ўнікальнае сэнсава-граматычнае цэлае і асобныя сказы як мікратэксты ці асобныя кампаненты тэксту, неабходна засяроджваць увагу студэнтаў на думцы, якая выражаецца тэкстам, і моўных сродках, з дапамогай якіх думкі суадносяцца з тым ці іншым стылем. У сваю чаргу варта памятаць, што стылёвыя рысы вызначаюцца экстралінгвістычнымі фактарамі, у тым ліку спецыфікай прадмета маўлення, яго тэматыкай, агульнай мэтавай устаноўкай і шматпланавым узроўнем чытачоў ці слухачоў. Таму ў методыцы навучання мове тэкст разглядаецца ў адзінстве моўных і маўленчых аспектаў у іх сувязі, суаднесенасці і разнастайнасці спалучэння. Інфармацыя, змешчаная ў тэкстах, вызначаецца аўтарскай задумай, характарам сітуацыі зносін, камунікатыўнымі задачамі. Таму адбор сродкаў для вырашэння дыдактыка-метадычных задач абумоўлены перш за ўсё характэрнымі структурна-змястоўнымі і камунікатыўнымі ўласцівасцямі тэкстаў, іх моўнай арганізацыяй, а таксама вопытам суб’ектаў навучальнага працэсу.

У якасці аднаго з варыянтаў працы па развіцці звязнай мовы кітайскіх студэнтаў мы прапануем выкарыстоўваць перакладныя тэксты. Мы кіраваліся тым, што такія тэксты, па-першае, уваходзяць у кола цікавасці кітайскіх навучэнцаў праз знаёмую навучэнцам лінгвакультуразнаўчую інфармацыю; па-другое, стылістычна і жанрава разгалінаваныя; па-трэцяе, утрымліваюць неабходны для актыўнай працы моўны матэрыял.

Разгледзім, як, паглыбляючы веды па тэме “Мая сям’я” на прасунутым этапе, можна арганізаваць працу з перакладнымі тэкстамі з кітайскай мовы. Так, для развіцця звязнай мовы можна выкарыстаць наступны фрагмент з кнігі “Ключавыя канцэпты кітайскай думкі і культуры” (пераклад з кітайскай мовы на беларускую):

xiào 孝

Шанаванне бацькоў

子女对父母的顺从与敬爱。就言行而论, “孝”包含以下三点要求: 其, 要谨慎保护受之于父母的身体, 以免伤病, 令父母担忧。其二, 不能违背父母的教导、要求, 即便不能认同, 也应顺从遵循。其三, 应以高尚的德行, 成就自己的声誉与功业, 以彰显父母的教导。“孝”植根于子女内心对父母的亲爱与尊敬。儒家认为, “孝”是个人德行养成的基础, 并将其作为维系和强化父子关系乃至君臣关系的根本。

Шанаванне бацькоў – гэта паслухмянасць перад бацькамі, павага і любоў да іх. Для дзяцей шанаванне бацькоў мае тры аспекты. Па-першае, засцерагайце ад траўмаў і хвароб сваё цела, народжанае бацькамі, каб яны не хваляваліся. Па-другое, не ідзіце супраць настаўленняў, указанняў і просьбаў вашых бацькоў. Трэба заўсёды падпарадкоўвацца бацькам, нават калі вы не згодныя з імі. Па-трэцяе, сваімі высакароднымі паводзінамі здабывайце добрую рэпутацыю і заслугі, каб даказаць правільнасць выхавання бацькамі. У аснове шанавання бацькоў ляжыць любоў і павага з боку дзяцей. Канфуцыянцы лічаць, што шанаванне бацькоў з’яўляецца падмуркам маральнай цэласнасці чалавека і асновай добрых адносін не толькі паміж бацькамі і дзецьмі, але і паміж кіраўнікамі і падначаленымі [1, с. 143].

На аснове тэксту развіваюцца навыкі чытання, актуалізуецца знаёмая і новая лексіка, новыя выразы, удасканалююцца граматычныя веды. Варта прапанаваць студэнтам зрабіць адваротны пераклад канцэпту і супаставіць яго з арыгіналам на ўсіх узроўнях. “Адваротны пераклад – тое ж, што двухбаковы пераклад. Пісьмовы пераклад тэксту з замежнай мовы на родную, затым пераклад гэтага тэксту на замежную мову з наступным супастаўленнем з арыгіналам. Выкарыстоўваецца ў некаторых выпадках як прыём навучання” [2]. Такім чынам, з дапамогай адваротнага перакладу выяўляецца разнастайнасць перакладчыцкіх трансфармацый, што спрыяе развіццю мовы студэнтаў.

Лексіка для перакладу і актуалізацыі:

Назоўнікі: бацькі, дзеці, любоў, павага, настаўленне, указанне, просьба, паводзіны, рэпутацыя, заслугі, выхаванне, шанаванне, падмурак, адносіны, канфуцыянцы.

Прыметнікі: высакародны, добры.

Дзеясловы: засцерагаць, хвалявацца, даказваць.

Выразы для тлумачэння: з’яўляцца падмуркам, ляжаць у аснове.

Пытанні для абмеркавання:

– Што асабіста для вас азначае “шанаваць бацькоў”?

– Ці ёсць розніца ў адносінах дзяцей да бацькоў у сучасным Кітаі і Кітаі мінулых стагоддзяў?

– Якія законы існуюць у сучасным Кітаі ў адносінах да людзей сталага веку?

– Чаму канфуцыянцы лічаць, што шанаванне бацькоў з’яўляецца асновай маральнай цэласнасці чалавека?

Тэма для эсе: “Шануем мы бацькоў імёны, навукай прыклад нам яны” (У. Жылка).

Для працы па вышэйадзначанай тэме можна таксама прапанаваць правесці дыскусію паводле апавядання Чжу Цыціна “Постаць” (прыведзены пераклад на беларускую мову). Студэнтам рэкамендуецца пазнаёміцца з апавяданнем на беларускай і кітайскай мовах і выказаць меркаванне, наколькі беларуская назва “Постаць” адпавядае кітайскай назве (даслоўна 背影 перакладаецца як “Сілуэт”). Перад правядзеннем дыскусіі варта дэтальна прааналізаваць лексіку перакладу, параўнаць яе з лексікай арыгінальнага тэксту і выказаць уласнае меркаванне, чаму ў перакладным тэксце ўжываецца тое ці іншае слова, ці адпавядае гэта зместу і закладзеным у ім канатацыям. Асабліваю ўвагу варта звярнуць і на сінтаксіс арыгінала і перакладу, абгрунтаваць мэтазгоднасць ці немэтазгоднасць тых ці іншых сінтаксічных трансфармацый.

Лексіка для перакладу і актуалізацыі:

Назоўнікі: выгляд, бабуля, пахаванне, памінкі, радзіма, сябра, рэстаран, гатэль, вакзал, багаж, непрактычнасць, дробязі, цюбецейка, халат, куртка, таўстун, беспрацоўе, натоўп, просьба, адносіны, туга, твар, бруд, мандарыны, слёзы, эмоцыі, палачка, пэндзлік.

Прыметнікі: асцярожны, пільны, мітуслівы, цёмна-сіні, фіялетаваы, чорны, спагадлівы, нясцерпны, вандроўніцкі, глыбокі, нерэалізаваны.

Прыслоўі: узімку, шматразова, зашмат, неаднаразова, многа, уначы, складана, бесклапотна, нядоўга, зноў.

Дзеясловы: заплакаць, супакоіцца, усміхацца, паклапаціцца, выправіцца, плакаць, жыць.

Выразы для тлумачэння: бяда адна не ходзіць, фінансавая пастка.

Чжу Цыцін Постаць

Прайшло ўжо больш за два гады з таго часу, як я апошні раз бачыў бацьку. Але я заўсёды помню яго выгляд са спіны. Узімку два гады таму памерла мая бабуля, а мой бацька толькі што страціў працу. Як кажуць, бяда адна не ходзіць. Я паехаў з Пекіна ў горад Сюйчжоў і спяшаўся разам з бацькам на пахаванне бабулі. Пабачыўшы мітуслівы сямейны двор, я ўспомніў бабулю і заплакаў. Бацька мяне суцяшаў: «Яна ўжо сышла, не сумуй. ...»

На радзіме бацька прадаў усю маёмасць, каб выплаціць доўг. Але каб справіць памінкі, давялося зноў пазычаць грошы ў сяброў. І пахаванне бабулі, і беспрацоўе штурхнулі нашу сям'ю ў фінансавую пастку. Пасля пахавання бацька павінен быў паехаць у Нанкін шукаць працу. А я – у Пекін працягваць вучобу. Нарэшце разам з бацькам мы выправіліся ў дарогу.

Калі мы прыехалі ў Нанкін, адзін сябра запрасіў мяне пагуляць па горадзе, і я спыніўся там на дзень. На другі дзень ранкам мне трэба было пераплыць раку Янцзы на параходзе і пасля абеду паехаць у Пекін на цягніку. Бацька сказаў, што ён вельмі заняты і, напэўна, не зможа правесці мяне. Таму ён даручыў знаёмаму афіцыянту ў рэстаране пры гатэлі правесці мяне на вакзал. Ён доўга шматразова паўтараў яму ўсе дробязі, але ўсё ж не мог супакоіцца. Ён баяўся, што афіцыянт не здолее так паклапаціцца пра мяне, як ён. Запомнілася, што бацька зашмат гаварыў і даваў розных парад! Мне на той час ужо споўнілася дваццаць гадоў, і я ўжо неаднаразова ездзіў у Пекін. Пасля доўгіх ваганняў ён вырашыў сам суправаджаць мяне на вакзал. Я спрабаваў адгаварыць яго ад гэтага, але ён толькі сказаў: «Гэта няважна. Будзе лепей, калі я сам паеду з табой».

Мы з бацькам пераправіліся праз раку і ўвайшлі ў памяшканне вакзала. Я пайшоў за білетам, а ён сачыў за багажом, якога ў мяне было досыць многа. Давялося наняць насільшчыка. І бацька пачаў таргавацца з ім. На тых гады я лічыў сябе самым разумным. Мне падалося, што бацька размаўляе нетактоўна. Але яны нарэшце дамовіліся пра кошт. Правёўшы мяне ў вагон, бацька заняў месца каля ўваходу. Я паклаў фіялетавае футравае паліто на сваё месца. Бацька загадаў мне быць пільным і асцярожным у дарозе і хваляваўся, каб я не прастудзіўся ўначы. Ён таксама папрасіў праваднікоў паклапаціцца пра мяне. Я ўсміхаўся з-за непрактычнасці бацькі. Дарма ён дае ім даручэнні. Яны цікавяцца толькі грашыма. Да таго ж, я ўжо дарослы. Хіба не магу я паклапаціцца пра сябе? Эх! Які ж “разумны” я быў у той час!

Я сказаў бацьку: “Тата, ідзі дахаты”. Але ён, глянуўшы ў акно, прамовіў: “Я іду па мандарыны. Чакай мяне тут. Не адыходзь”. Я ўбачыў, што за другой платформай стаяць некалькі латочнікаў, якія чакаюць пакупнікоў. Але каб дайсці да яе, бацька павінен быў саскочыць з нашай платформы, перайсці чыгуначнае палатно і падняцца на другую платформу. Для такога таўстуна, як мой бацька, гэта было даволі цяжка. Я памкнуўся пайсці сам, але бацька быў настойлівы і не пагадзіўся. Тата ў чорнай цюбецейцы, цёмна-сінім ватным халаце і чорнай кітайскай куртцы зверху ішоў, перавальваючыся, па чыгуначных рэйках. Ён павольна злез з платформы. Гэта было яму яшчэ не вельмі цяжка. Але падняцца на другую платформу было нашмат складаней. Ён абедзвюма рукамі схапіў край платформы, а ногі закідваў угару. Яго поўнае цела злёгка нахілілася ўлева. Відаць было, што ён стараўся падняцца з усяе сілы. Ubачыўшы гэта, я больш не змог стрымаць слёз. Але хутка выцер іх, каб ні ён, ні іншыя не заўважылі, што я

плачу. Калі я зноў паглядзеў у акно, бацька ўжо ішоў назад з аранжавымі мандарынамі ў руках. Ідучы праз чыгуначнае палатно, ён спачатку паклаў мандарыны на зямлю, павольна спусціўся, потым зноў падняў іх. Калі ён падышоў да цяніка, я паспяшаўся падтрымаць яго пад руку. Пасля мы вярнуліся ў вагон, ён паклаў усе мандарыны на маё паліто і, пахлопваючы па кішэнях, стаў абтрасаць бруд са свайго адзення. Ён выглядаў вельмі бесклапотна. Праз некаторы час ён сказаў: “Мне трэба ісці. Не забудзься пісаць мне!” Я ўважліва глядзеў яму ў спіну, калі ён выходзіў з вагона. Зрабіўшы некалькі крокаў, бацька павярнуўся тварам да мяне і сказаў: “Вяртайся на сваё месца. Не пакідай свае рэчы без нагляду”. Я, аднак, не выканаў яго просьбу, пакуль яго постаць не згубілася сярод мітуслівага натоўпу. Мае вочы зноў былі мокрымі ад слёз.

У апошнія гады мы з бацькам жылі вандроўніцкім жыццём. І яно становілася ўсё горшым і горшым. У маленстве ён ужо пакінуў бацькоўскую хату, каб зарабіць на жыццё. Ён зрабіў шмат вялікіх спраў. У той час ніхто не мог падумаць, што яму так дрэнна будзе ў старасці. Разгублены стан нарадзіў нясцерпную глыбокую тугу, і яго нерэалізаваныя эмоцыі павінны былі знайсці выхад. Вось чаму нават дробязі часта злавалі яго, і тым часам адносіны яго да мяне становіліся ўсё горшымі і горшымі. Тым не менш, наша расставанне ў апошнія два гады зрабіла яго больш спагадлівым да мяне. Ён пачаў клапаціцца пра мяне, свайго сына, як і раней. Пасля майго прыезду ў Пекін ён напісаў мне ў пісьме: “У мяне ўсё добра, толькі моцна баліць плячо. Таму не магу карыстацца палачкамі і пэнзлікамі для пісьма. Магчыма, мне засталася нядоўга жыць”. Праз слёзы, што паліліся ад гэтых слоў, я зноў уявіў шырокую спіну бацькі ў цёмна-сінім ватным халаце і чорную цюбецейку з тканіны. О Божа, ці магу я быць упэўненым, што ўбачу бацьку зноў?! [4, с. 137–140].

Пытанні да дыскусіі:

- Якое глабальнае пытанне ўздымае аўтар апавядання?
- Апішыце пачуцці галоўнага героя да бацькі. Дайце ацэнку яго думкам і паводзінам.
- У чым выражалася любоў бацькі да сына?
- Ці існуюць праблемы ўзаемаадносін бацькоў і дзяцей у Кітаі сёння? Тэма для эсэ: “Мае эмоцыі пасля прачытання апавядання”.

Такім чынам, адзначым, што на прасунутым этапе навучання беларускай мове кітайскіх навучэнцаў вядучым будзе дыдактыка-метадычны прынцып арыентацыі на тэкст і цесна звязаны з ім жанрава-стылістычны падыход да інтэрпрэтацыі і стварэння тэкстаў. Менавіта пры такім падыходзе будзе забяспечана станоўчае ўздзеянне прынцыпу апоры на адзінкі маўлення пры навучанні мове і апоры на адзінкі мовы пры навучанні маўленню. У сваю чаргу для такой працы можна паспяхова выкарыстоўваць як адаптаваныя і арыгінальныя, так і перакладныя тэксты.

ЛІТАРАТУРА

1. Ключавыя канцэпты кітайскай думкі і культуры : Прэса па даследаванні і вывучэнні замежных моў : у 9 кн. – Мінск : Маст. літ., 2019. – Кн. 4. – 183 с.
2. Новиков, А. И. Семантика текста и ее формализация / А. И. Новиков. – М. : Наука, 1983. – 215 с.
3. Тураева, З. Я. Лингвистика текста (Текст : структура и семантика) : учеб. пособие / З. Я. Тураева. – М. : Просвещение, 1986. – 126 с.
4. Чжу Цыцзін. Постаць / Цыцзін Чжу // Літаратурна-мастацкі альманах АВЕ. – Мінск : БДТУ, 2019. – 270 с.